

YENİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI

Modern Turkish Literature Researches

Temmuz-Aralık 2016/8:16 (95-103)

“HAN DUVARLARI” ŞİİRİ İLE “BİNBİRİNCİ GECE” ŞİİRİNİ METİNLERARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA OKUMA DENEMESİ

Kağan GARİPER*

ÖZ

Yaratılan her metnin daha önce yazılmış metinlerle söyleşi içerisinde olduğu varsayımına dayanan metinlerarasılık kuramı, bir metnin bir başka metin içindeki somut varlığını ve yeni bağlamda uğradığı biçimsel ve anlamsal dönüşümlere bağlı olarak yüklendiği işlevleri inceler. Metinlerde yapılan göndermeleri, öykünme, yansılama, yenidenyazma, anıştırma, intihal gibi yöntemler çerçevesinde değerlendiren metinlerarasılık kuramı, birbirlerinden bağımsız olarak düşünülmemeyen eserlerin kendinden önceki metinlerle kurduğu ilişkiler ağını konu edinir. Bu çalışmada Faruk Nafiz Çamlıbel’in “Han Duvarları” şiiri ile Bekir Sıtkı Erdoğan’ın “Binbirinci Gece” başlıklı şiiri metinlerarasılık kuramı merkeze alınarak incelenecek, “Binbirinci Gece” şiirinin “Han Duvarları” şiiriyle kurduğu bağlar gösterilerek metinlerarasılığın incelenecek metnin yapısal düzlemde değişmezlerinden birisi olduğu ortaya konulacak, ayrıca içerik düzleminde iki yapıt arasında beliren yaklaşımlar çözümlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Metinlerarasılık, Faruk Nafiz Çamlıbel, Bekir Sıtkı Erdoğan, “Han Duvarları”, “Binbirinci Gece”.

ABSTRACT

Theory of intertextuality, bases upon the argument of all written texts are in a dialogue with previous texts, analyzes how a text is related with another one and its functions. Theory of intertextuality, which evaluates references of texts with methods such as emulation, reflection, rewriting, transformation, antagonism, plagiarism and subliminal perception, handles the network of related texts. In this paper Faruk Nafiz Çamlıbel’s “Han Duvarları” poem and Bekir Sıtkı Erdoğan’s “Binbirinci Gece” poem will be studied in the light of intertextuality theory and revealing the links between “Binbirinci Gece” poem and “Han Duvarları” poem, structural features and contents of the texts will be analyzed.

Keywords: Intertextuality, Faruk Nafiz Çamlıbel, Bekir Sıtkı Erdoğan, “Han Duvarları”, “Binbirinci Gece”.

* Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: kangariper@windowslive.com

GİRİŞ

Bir metin kendi anlam alanını kurarken kullandığı dil, biçim, içerik, kurgu, söylem, imge vb. yönlerden başka metinlerin oluşturduğu anlam alanlarıyla etkileşime girer. Böylece yaratılan her metin yeni bir anlam halkasıyla önceden üretilmiş metin zincirine eklenir. Metinlerarasılık kuramı birbirlerinden bağımsız olarak düşünülmemeyen metinlerin, üzerine inşa edildiği daha önceki metinlerle olan ilişkileri çözümlenmekte işlevseldir. Metinlerarasılığın çıkış noktalarından biri olan Mihail Bahtin’in söyleşimcilik kuramı, metinlerin sürekli olarak birbirleriyle diyalog hâlinde olduğu fikrini ileri sürer. Ona göre metnin yaratılmasında ana unsur olan ve konuşmacının/anlatıcının kullandığı “dilde sözcük yarı yarıya bir başkasının sözcüğüdür” (Bahtin 2014: 69). Dilin işleyişini yöneten yazar, anlatıcı ya da şiir öznesi vurgulama ve seçimleriyle sözcükleri kendine mâl eder. İşte bu sebeple ortak bir yaratmanın ürünü olan dil ile oluşturulan metinler de tıpkı insanlar gibi diyalog hâlinindedir.

Kubilay Aktulum’un da işaret ettiği gibi,

“Bir metin hep daha önce yazılmış metinlerden aldığı kesitleri yeni bir birleşim düzeni içerisinde bir araya getirmekten başka bir şey olmadığına göre (...), metinlerarası da hep önceki yazarların metinlerine, eski yazınsal bir geleneğe bir tür öykünme işleminden başka bir şey değildir. Kısacası, bu bağlamda, her yapıt bir metinlerarasıdır. La Bruyère’in söylediği gibi, “*Her şey daha önce söylenmiştir*”, “*Yedi bin yıldır insanlar vardılar ve düşünmektedirler*”. Yazın hep aynı içeriğin yinelenmesinden başka bir şey değildir. Metinlerarası da bu çerçevede “*Her şey daha önce söylenmiştir*” sözlerinin benimsettiği düşünceden kaynaklanır ve bu düşüncüyü sürdürür.” (Aktulum 2014: 16-17).

Metinlerarasılıkta metin, bir üretkenlik olarak değerlendirilir. Üretkenliğin sonucu ve kendisi olan metni çözümlenme yollarından birisi kendi içindeki verilerden yola çıkmaktır. Bir başka deyişle metin önce kapalı bir yapıdır, ancak üretim sürecinde başka metinlerin verilerini kullanır. “Çünkü bir metin, değerini ve anlamını başka metinlerle olan etkileşiminden kazanır” (Ögeyik 2008: 21). “Suya atılan taşın oluşturduğu dalgalar gibi, metinlerarası ilişkiler aracılığıyla bir metnin anlam evreni genişler, yayılır ve üstelik derinleşir. Her yazarın bir ya da birkaç metinle açık ya da kapalı bağ kurarken amaçladığı, bu anlamsal yayılımdır (Gökalp Alpaslan 2007: 9).

Metnin yorumlanmasında önemli veriler elde edilmesini sağlayan kuram, daha önce oluşturulan metinlerin bir sonraki metin içerisinde yer almasını çözümlerken kendine özgü yöntemler kullanır. Alıntı, gönderge, gizli alıntı/aşırma, anıştırma ortakbirliktelik; yansılama, alaycı dönüştürüm ve öykünme türev ilişkileri altında kullanılan yöntemlerdir. Metnin çözümlenmesinde çoksesli bir okumanın önünü aralayan metinlerarası ilişkiler yöntemlerinden alıntı, yazarın metnini oluştururken bir başka yazarın metninden parçaları ya da tamamını kaynak göstererek ya da kaynağa göndermede bulunarak kendi metnine dâhil etmesi olarak açıklanabilir. “Bir diğer açık metinlerarası biçimi olan ‘gönderge’ ise, yapıtın başlığını yazarın adını anmakla yetinir”

(Aktulum 2014: 82). Anıştırmada ima yoluyla, anlatma/sezdirme; gizli alıntı/aşırmada ise kaynak göstermeden yapılan alıntılar söz konusudur. Öykünmede bir metnin biçimi ve içeriği taklit edilir. “Kesin bir göndergeyi zorunlu kılan öykünme ile iki metin arasında (öykünen ve öykünülen) bir taklit ilişkisi kurulur. Öykünme bir yazarın dil ve anlatım özellikleri, sözleri taklit edilerek gerçekleşir” (Aktulum 2014: 106). Kapalı metinlerarasılık çerçevesinde değerlendirebileceğimiz bilinçaltı anımsama, “Kişinin, okumalar, dinlemeler ya da başka yollarla edindiği bilgi, izlenim, algı, sezgi gibi öğelerin bilinçaltı kodlarında yer tutması ve zamanla kaynağından koparak bir sanat ürününde, sanatkârın da bilincinde olmadan yeni bir bağlamda, yeni bir işlevle ortaya çıkmasıdır (Gariper 2015: 88). Yansımada model metnin biçimi üzerinde oynanarak gülünç bir etki yaratılır. Yenidenyazma yönteminde model metnin biçim, içerik ve izleği yeni metinde yinelenir. Metinlerin birbirlerine yaptığı göndermelerin ortaya çıkarılmasında etkin olan bu yöntemler, yaratılan/üretilen metnin kaynağına ulaşmaya ve ana-metnin anlam alanının çözümlenmesine yardımcı olur.

“Bir edebiyat metni, kendinden önce yazılmış metinlerle kurduğu ilişkiler ağıyla varlık kazanır” (Gariper 2015: 82). Bir başka metne yapılan her türlü açık ya da kapalı gönderme metinlerarası ilişkinin varlığını işaret eder. Bu noktadan hareketle Faruk Nafiz Çamlıbel (1898-1973)’in “Han Duvarları” şiiri ile Bekir Sıtkı Erdoğan (1926-2014)’ın “Binbirinci Gece” başlıklı şiiri arasında böyle bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Bu çalışmada söz konusu iki şiir arasındaki ilişkiler ağı ve yapılan göndermeler metinlerarası ilişkiler kuramı göz önüne alınarak çözümlenmeye çalışılacaktır.

İki Farklı Yolculuk ve Kesişen Yollar: “Han Duvarları” ve “Binbirinci Gece”

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının öne çıkan sanatkârlarından Faruk Nafiz Çamlıbel, tiyatro, deneme, roman gibi türlerde yazdığı eserlerinin yanı sıra şiir türünde verdiği eserlerle dikkatleri üzerine çeker. Aruzla yazdığı ilk dönem şiirlerinin ardından Kurtuluş Savaşı içinde başlayan, Cumhuriyetin ilk yıllarında varlığını güçlendirerek sürdüren Memleket Edebiyatı’na yönelen Faruk Nafiz Çamlıbel, özellikle hece ölçüsü ile yazdığı şiirleriyle yaşadığı dönemde ve daha sonraki yıllarda birçok sanatçıyı etkilemiştir. “Memleket edebiyatı, asıl güçlü hamlesini Faruk Nafiz Çamlıbel ile gerçekleştirir. Onun Han Duvarları şiiri ile Canavar (1925) piyesi büyük akis uyandırır” (Bulut 1991: 18). Bu süreçte sanatçının İstanbul’dan ayrılışı ve Anadolu’da öğretmen olarak görev alması etkili olur. “İstanbul’dan ayrılmadan önceki şiirlerinde romantik; Anadolu’yu gördükten sonra yazdığı şiirlerinde ise realist bir algıyı öne çıkaran şair gerçek sanatın Anadolu insanının yaşadığı hayatta ve kültürel birikiminde saklı olduğunu haykırır. [...] Bu şiirde Halk Edebiyatı geleneğinden fazlaca yararlanır ve lirik bir dille Anadolu’ya kucak açar” (Ülker 2016:7). Şiirlerinde geleneksel öğelere ve halk edebiyatı unsurlarına oldukça sık yer veren Faruk Nafiz Çamlıbel, kendine özgü duyuş ve düşünce dünyasını edebî alana taşır. Özellikle millî kültürü ve memleketçi sanatın dayanması gerektiğine inandığı kaynağı

vurgulayan “Sanat” şiirinde poetik görüşünü ortaya koyan sanatkârın eserinde ileri sürdüğü düşünceler birçok sanatçıyı etkiler.

Faruk Nafiz Çamlıbel’den bir kuşak sonra gelen bir diğer sanatçı Bekir Sıtkı Erdoğan, aynı zamanda Çamlıbel’in öğrencisidir. Kendisiyle yapılan mülakatta Yahya Kemal ve Faruk Nafiz Çamlıbel’den dersler aldığını ifade eden Erdoğan, bu sanatkârların kendisinin üzerinde bıraktığı etkileri dile getirir. Şiirlerinde millî duyuştan hareketle halk edebiyatı unsurlarına sıkça yer veren sanatçı, “Hece ve aruzla yazdığı şiirlerinde, çoğunlukla geleneğe bağlı olmakla birlikte yer yer değişik söyleyişler denemiş, hece ve aruzda kendine has kalıplar oluşturmuştur. Şiirde farklı aruz kalıpları kullanarak şiirde farklı ritimler yakalamaya, bir şiirde değişik duraklar kullanarak dizelerin ahengini artırmaya çalışmıştır” (Ergin 2015: 48).

Dönemin kendine özgü atmosferi içinde benzer dünya görüşleri ve sanat anlayışıyla eserler ortaya koyan Faruk Nafiz Çamlıbel’in “Han Duvarları” ve Bekir Sıtkı Erdoğan’ın “Binbirinci Gece” şiirlerindeki kimi benzerlikler dikkat çekicidir. Bu konuda Bekir Sıtkı Erdoğan, Ahmet Çoban’ın kendisiyle yaptığı mülakatta yönelttiği soruya şu yanıtı verir:

“Yağız atlar kişnedi; şuraya vardık; şuraya gittik, filan oldu... Zâten o mâlum. Hanın içindeki şiir, o manzum hikâyedir. O özel bir kompozisyon. O bir hikâye içerisinde şiiri monte etmiş ve böyle bir kompozisyon meydana getirmiş. Güzeldir. Onun etkisi yok mu üzerimde? Olur. Olur ama ne güzel etkidir o!” (Çoban 1991: 196).

Mülakatın devamında Faruk Nafiz Çamlıbel’in “Han Duvarları” şiirinin kurgusuyla kendi eserinin farkını da ifade eden Erdoğan, “Han Duvarları”nda olduğu gibi “Binbirinci Gece”de kendi hayatından kesitler olduğunu dile getirir. Fakat “Han Duvarları”nı değerlendirirken “Gittiği yerlerde hep han duvarlarını anlatıyor. Oralarda şâirin her dörtlüğü[nün] bir duvarda çıktığı görülüyor değil mi? Bir koşma. Tabii ki o koşma Faruk Nafiz’in kendi şiiri. Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış filân hep hikâye. Öyle bir senaryo uyduruyor. Kendi üzerine almadan veriyor” (Çoban 1991: 196) ifadelerini kullanan sanatçı, kendi eseriyle Faruk Nafiz Çamlıbel’in eserinin farklı bir yönünü ortaya koyar. Bu noktada söz konusu sanatkârların belirtilen şiirleri dikkate alındığında her iki eserin ortak noktaları metinlerarası bir düzlemde incelenebilecek veriler elde edilmesini sağlar.

“Han Duvarları” ve “Binbirinci Gece”nin Ortak Yönleri

Bir metne metinlerarasılık çerçevesinde yaklaşıldığında,

“bir görüngüde tanımlanan metin bir alıntılar mozaiği, son derece farklı, ayrışık unsurların bir araya geldiği bir uzam olarak tanımlanır. Metinlerarasının yaratılmasıyla yazardan bölünmüş, parçalanmış bir özne anlayışına, bir kaynak ya da etki anlayışından söylemde ayrışık unsurların genel ve belirsiz bir oluş içerisinde olduğu anlayışına, gelişimin sürdüğü anlayışından metnin başka metinlere ait parçaların bir değiş tokuş yeri olduğu, başka

metinlere ait gösterge dizgelerinin yeniden dağıtıldığı, ayrışıklık özelliğiyle belirlenen bir metin anlayışına geçilir.” (Aktulum 2014: 10).

Faruk Nafiz Çamlıbel’in “Han Duvarları” şiiriyle açık metinlerarasılık kuran Bekir Sıtkı Erdoğan’ın “Binbirinci Gece” şiiri bu önermelere ve belirlemelere uygun görünüm taşır. İki şiir üzerinde yapılacak karşılaştırma bunu açık olarak gösterecek özelliklere sahiptir.

“Han Duvarları”, ilk defa 15 Kasım 1925’te *Türk Yurdu* dergisinde (Cilt 3, Numara: 15 s. 274-280) yayımlanır. Yayımlandığı dönemde büyük etki uyandıran eser, şairin at arabasıyla yaptığı üç günlük yolculuğu konu alır. Bu yolculuk giderek memlekete ve memleket insanına doğru açılan bir izleği beraberinde getirir. Mehmet Kaplan,

“‘Han Duvarları’ şiiri muhteva bakımından başlıca üç varlığa ait çeşitli unsurların birleşmesiyle meydana gelmiştir. Anadolu coğrafyası, Anadolu insanı (hanlarda rastlanan yolcular, bilhassa koşmanın parçaları ile muztarip bir hayalet gibi her menzilde şairin karşısına çıkan meçhul halk şairi Maraşlı Şeyhoğlu) ve şairin kendisi” (Kaplan 2009: 21) tespitinde bulunur. İçeriğin ortaya koyduğu izlek, bazı açılardan ilk olarak 1 Nisan 1949’da *Şadırvan* dergisinde (Sayı:1) yayımlan “Binbirinci Gece”ye benzerlikler gösterir.

“Binbirinci Gece”nin içeriği “Han Duvarları”nın birbirini tamamlayan iki şiirle oluşturulan yapısıyla örtüşür. “Han Duvarları”nda “[...] dikkati çeken en büyük özellik, biri şehirli ötekisi halk tabakasına mensup iki şairin karşılaşması ve bunların vezin, kafiye ve muhteva bakımından birbirinden farklı eserlerinin birleştirilmiş olmasıdır” (Kaplan, 2009: 29). “Han Duvarları”nda bir aydının yolculuğunu anlatan ve koşmayı çevreleyen birinci yapı, “Binbirinci Gece”deki yolculuk yapan şiir öznesiyle benzer duyguları paylaşır. Bununla birlikte iki metni birbirine bağlayan ve ilk bakışta dikkat çeken bir diğer benzerlik, Anadolu coğrafyasının her iki eserin ortak mekânı olarak seçilmesidir. Faruk Nafiz Çamlıbel’in dönemin şartları gereği at arabasıyla yaptığı yolculuğun güzergâhı, “Binbirinci Gece”de bir tren yolculuğunda karşımıza çıkar. Bekir Sıtkı Erdoğan “Han Duvarları”na cevap mahiyetinde bir yolculuğa çıkarak aynı güzergâhı ters istikamette kat eder. “Han Duvarları”nda “Ulukışla yolundan Orta Anadolu’ya” yapılan yolculukta Toros Dağları’nı geride bırakan bir seyirle Niğde, Araplı Beli, İncesu ve nihayet Erciyes Dağı (Kayseri)’nin eteklerine ulaşılır. Bu üç günlük seyrin bir benzeri, “Binbirinci Gece”de Haydarpaşa Garı’ndan başlar, Kayseri-Niğde üzerinden Bor ilçesine ulaşmakla sonlanır. Her iki eserde yolculuğun aynı coğrafyada kurgulanması, “Han Duvarları”nı çağrıştıran mekân unsurlarını anırtırma yoluyla “Binbirinci Gece”ye taşır. Ayrıca mekâna ait dekoratif unsurlar ve eşya, örneğin yatak, perde, duvar vb. her iki şiirde de gerçeklik duygusu uyandıran unsurlar olarak karşımıza çıkar.

Her iki eserde aynı coğrafyayı kendi zihin kodlarına göre canlandıran şiir öznesinin seçtiği ortak mekân *handır*. Han, halk edebiyatı türlerinde sıkça yer alan, gurbete çıkışı ve yalnızlığı hatırlatan bir mekân olarak düşünülür. Bu noktada her iki şiirin han ögesi etrafında şekillenen kurgudan

hareket etmesi, söz konusu eserlerde metinlerarasılığın varlığının düşünülmesine neden olur. Çünkü “Han Duvarları”nda “Şiirin muhtevasını teşkil eden üç unsur, coğrafya, Maraşlı Şeyhoğlu ve şairin kendisi bir noktada birleşirler: Gurbet Duygusu” (Kaplan 2009: 21). Bu duygu “Binbirinci Gece”nin daha “Gurbetten gelmişim, yorgunum hancı!” şeklindeki ilk dizesinde karşımıza çıkar. Gurbetteki yalnızlık her iki eserde “garibim” ifadesi kullanılarak pekiştirilir. “Han Duvarları”ndaki koşmada şiir öznesinin “Garibim namıma Kerem diyorlar” dizesiyle “Binbirinci Gece”nin “Garibim; her taraf bana yabancı” dizesi söylem açısından benzerlik gösterir. Söz konusu benzer söylemler, kendisiyle yapılan mülakatta Faruk Nafiz’in şiirlerinden etkilendiğini ifade eden Bekir Sıtkı Erdoğan’ın, “Binbirinci Gece”nin yaratımında metinlerarası düzlemde anıştırma ile açıklanabilecek ifadelere yer verdiğini gösterir. Öte yandan yolculuk izleğinde birleşen iki metne de kuvvetli bir lirizm hâkimdir.

“Han Duvarları”nda Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış’a atfedilen koşma tarzındaki bölümler adeta Anadolu insanının hatıra defteridir. Duvara yazılmış dörtlüklerle “Binbirinci Gece” arasında hem tematik açıdan ortak bir yapı hem de söylem açısından benzerlikler dikkat çeker. “Han Duvarları”ndaki koşmada “On yıl var ayrım Kınadağı’ndan” dizesi “Binbirinci Gece”de “On yıldır evimin kapısı örtük” ifadesiyle karşılık bulur. Bu noktada Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış’ın kurgulanan hikâyesi ile Bekir Sıtkı Erdoğan’ın kurgusu zamansal açıdan da benzer söylemleri öykülerinde barındırır. Faruk Nafiz’in eserinde yalnızlığın paylaşıldığı ve gurbetin olumsuz koşullarının anlatıldığı sığınak han duvarlarıyken “Binbirinci Gece”de bu, hancıdır. Dert ortaklarına anlatılan sorunlar da yine gurbet, yalnızlık ve sevgiliden ayrı kalma çizgisinde birleşir. Koşmada kendini ünlü halk hikâyesi kahramanı Kerem’e benzeten şiir öznesi, sevgiliye/Aslı’ya kavuşamamanın öyküsünü dile getirir. Benzer öykü “Binbirinci Gece”de “Bende bir resmi var yarısı yırtık” dizesiyle ortaya konur. Ayrıca “Han Duvarları”nın içinde yer alan koşma ile “Binbirinci Gece”nin biçim özellikleri de benzerlik gösterir. Her iki şiir de düz kafiye ile kaleme alınmıştır.

Belirtilen benzerlikler göz önüne alındığında Bekir Sıtkı Erdoğan’ın “Binbirinci Gece” başlıklı eserinin Faruk Nafiz Çamlıbel’in “Han Duvarları” şiirini anımsattığı, izlek ve söylem açısından metinlerarası bağın kurulduğu görülür. “Han Duvarları”, yayımlandığı dönemden bu yana birçok okurun beğenisini toplamış güçlü bir metindir. Bu noktada, Bekir Sıtkı Erdoğan’ın da açıkça ifade ettiği üzere, Faruk Nafiz Çamlıbel’in eserinden etkilendiği ve öykünme yoluyla “Han Duvarları”na benzer içerik ve söylem öğeleri taşıyan “Binbirinci Gece”yi kaleme aldığı söylenebilir. Çünkü “Öykünme yazarı yalın bir senaryodan ya da konudan yola çıkarak, onun biçeminde yeni bir metin yazar. Ancak öykünme yalnız biçimsel bir taklitle sınırlanmamalı; bir metin özgün içeriği, izleği de taklit edilebilir” (Aktulum 2014: 106). Zira “Binbirinci Gece”yi oluşturan unsurlar “Han Duvarları”nın duygu ve izlek bağlamıyla da örtüşür. Bu noktada her iki şiir öznesinin birer aydın olarak çıktığı yolculukta gurbet duygusunu hissetmesi, Faruk Nafiz’in koşma ile Anadolu insanına doğrudan yönelişi karşısında Bekir Sıtkı Erdoğan’ın adeta bu

koşmayı devam ettiren ikinci bir eser ortaya koyduğu görülür. “Binbirinci Gece”, Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış’ın hikâyesini, bir başka özne üzerinden fakat aynı senaryoyu anımsatan bir öykünmeyle devam ettirir.

Ayrıca “Han Duvarları”nın topladığı beğeniye karşılık “Binbirinci Gece” de yayımlandığı dönemden bu yana oldukça beğenilmiş ve bestelenmiş bir eserdir. Eserin yer aldığı kitabın 1957’de Serdengeçti Neşriyat tarafından yapılan baskısının kapağında “‘Gurbetten geldim yorgunum hancı’ şairinin kitabı” ifadesinin yer aldığına bakılırsa şiirin ünü şairinin önüne geçmiştir.

Edebî eserlerin daha önce yaratılan metinlerle temas kurması onun anlam alanını genişletir. “Bilinen, yaygınlık kazanmış söz varlığı ile kurulacak her türlü metinlerarası ilişki, yeni ortaya çıkan mesajı, edebî metni derinleştirir ve zenginleştirir” (Gariiper 2004: 2). İncelenen eserlerin birbirleriyle kurduğu bağ için de böyle bir durum söz konusudur. “Han Duvarları”yla kurulan metinlerarasılık, “Binbirinci Gece” şiirinin anlamını ve söylemini genişletmiş, benzer bir form ve içerikle yeni bir eser olarak varlık kazanmasını sağlamıştır.

“Han Duvarları” ve “Binbirinci Gece”nin Ayrışan Yönleri

Yeni yazılan bir metin, her ne kadar kendisine model aldığı metinden hareket etse de ondan bazı yönleriyle ayrılır. “Bir metnin biçimini hedef seçen yazar ya da sanatçı kimi zaman, değişik amaçlarla bu biçimden yola yola çıkarak kendi metnini yazma yoluna gider.” (Aktulum 2011: 342). “Han Duvarları”yla metinlerarasılık kurularak ortaya konan “Binbirinci Gece” şiiri için de durum böyledir.

“Han Duvarları”, “Binbirinci Gece”den daha hacimli bir eserdir. Bu durum onun anlam ve anlatım alanının daha geniş olmasını sağlar. “Han Duvarları”nda yolculuğun hikâyesi öne çıkarken, çevre tasvirleri ve çevreye ait öğeler sanatçının duygu dünyasına ait imgelerle verilir. “Han Duvarları”nda özne dış dünyaya, Anadolu coğrafyasına ve insanına dönük bir bakış geliştirir. “Binbirinci Gece”de ise bu şekilde çağrışımlara açık imgelerden ve yolculukla ilgili çevreye yönelik tasvirlerden ziyade şiire sohbet havası hâkimdir. Özne kendisini merkezileştirir, kendi serüvenini aktarma yoluna gider. Bu çerçevede “Han Duvarları”nın dışa, dış dünyaya; *Binbirinci Gece*’nin ise içe, şairin iç dünyasına dönük olduğu görülür. Öte yandan “Han Duvarları”nda Şeyhoğlu’nun, sılaya ve sevgiliye kavuşma yolculuğu yer alırken “Binbirinci Gece”de öznenin sıldan gurbete yolculuğu, evden, eşinden ve çocuklarından ayrılışı izlenimi veren bir söylem yer alır.

Diğer taraftan “Han Duvarları”nın içerisindeki koşmayı ön plana çıkaran ikili yapısı, onu “Binbirinci Gece”den ayıran bir başka özelliğidir. Faruk Nafiz Çamlıbel, şiir öznesi olarak yaptığı yolculuğu Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış’ın yolculuğuyla birleştirmiş ve onun hikâyesini daha etkin bir konumda sunmuştur. Bekir Sıtkı Erdoğan’ın hayatından izler taşıyan yolculuğunda ise böyle

bir sahneyle karşılaşmaz. Koşmaya benzeyen yönlerinin yanı sıra “Binbirinci Gece gerek şekil, gerek muhteva bakımından halk şiirinin bir devamı gibi gözükmekle beraber, alelade bir taklit değil, yeni ve okuyucuda güzellik duygusu uyandıran bir şiirdir” (Kaplan 2009: 290). Söz konusu şiirlerden “Han Duvarları”nda sanatkâr, yolculuğun zorluğunu, geçitlerin aşılmasının güçlüğünü, doğaya yönelik izlenimlerini ve yolculuk esnasında karşılaştığı kişileri güçlü bir ifade tarzıyla yansıtır. Böylece öznel bir yolculuk memlekete ve memleketin insanına doğru geniş bir çerçeveye açılır. “Binbirinci Gece”de ise şiir öznesi tam tersi bir tavırla kendine yönelir. Bu yöneliş, “Han Duvarları”ndaki koşmayla benzerlik gösterse de şiirin tamamıyla örtüşmez. Öte yandan “Han Duvarları”nda çocuk ögesi yokken “Binbirinci Gece”de çocuk ögesi hasret duygusuyla birleştirilerek verilir. “Han Duvarları”nda içki ögesine yer verilmezken “Binbirinci Gece”de içki ve sarhoşluk ön plana çıkarılır ve şiir öznesinin duygularını ifade etmesinde bir aracı olarak kullanılır.

SONUÇ

Buraya kadar ele almaya çalıştığımız “Han Duvarları” ile “Binbirinci Gece” şiirleri üzerinden metinlerarasılık düzleminde şu sonuçlara varabiliriz:

Bekir Sıtkı Erdoğan, 1925’te yayımlanan, yaygın bir etkiye ve beğeniye sahip olan Faruk Nafiz Çamlıbel’in “Han Duvarları” şiiriyle açık metinlerarasılıklar kurarak 1949’da “Binbirinci Gece” şiirini yazmış, bunu da bir röportajında ifade etmiştir.

Erdoğan, “Han Duvarları”nda olduğu gibi “Binbirinci Gece” şiirini gurbet duygusu ve yolculuk izleği üzerine kurmuş, Faruk Nafiz gibi o da yolculuk izlenimlerini dile getirmiştir.

Şair, model metin olan “Han Duvarları”ndan biçem, söylem, içerik ve biçim yönünden faydalanmış, tanınan bir metinde yer alan bu gibi öğelerin kendi metnine sağlayacağı katkılardan yararlanmak istemiş, bunda da dikkate değer bir başarı yakalamıştır.

Bekir Sıtkı Erdoğan, usta şair Faruk Nafiz’in şiirinden yararlanmakla birlikte ondan hareketle onun tam bir taklidini ortaya koymamış, ona cevap mahiyetinde kurguladığı metinle bir benzerini yazma yoluna gitmiş, ondan yer yer ayrılarak kendi duyarlılığını ifade etmeyi bilmiştir. Bu da “Binbirinci Gece” şiirine “Han Duvarları” şiirinin hemen yanında bir benzerinin ortaya çıkmasını sağlamanın yanında kendine özgü yanları olan yeni bir şiir olma özelliği kazandırmıştır.

KAYNAKÇA

Aktulum, Kubilay (2014). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Kanguru.

_____ (2011). *Metinlerarasılık/ Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru.

Bahtin, Mihail (2014). *Karnavaladan Romana*. İstanbul: Ayrıntı.

- Bulut, Halil Hadi (1991). *Faruk Nafiz Çamlıbel'in Hayatı ve Eserleri*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz (2013). *Han Duvarları -Toplu Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Çoban, Ahmet (1991). *Bekir Sıtkı Erdoğan (Hayatı, Eserleri, San'atı)*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Erdoğan, Bekir Sıtkı (1957). *Bir Yağmur Başladı -Şiirler*. İkinci baskı. Ankara: Serdengeçti.
- Ergin, Veysel (2015). "Vefatının Birinci Yıldönümünde: Bekir Sıtkı Erdoğan'ın Şiirlerinde Ahenk Unsurları". *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 4, 7: 38-60, (E-Yayın Tarihi:10.08.2015).
- Gariper, Cafer (2004). "Nâzım Hikmet'in Kerem Gibi Şiiri ile Çolpan'ın Otlı Suv Şiirini Metinler Arasılık ve Karşılaştırmalı Edebiyat Çerçevesinde Okuma-Anlamlandırma Denemesi". *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları-*, 12: 1-20.
- _____ (2015). "Sabahattin Ali'nin Kağnı Hikâyesiyle Nâzım Hikmet'in Kuvayı Milliye Destanında Kağnı Ögesi Etrafında Kimi Metinlerarasılıklar". *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 14: 81-90.
- Gökalp Alpaslan, Gonca (2007). *Metinlerarası İlişkiler ve Gılgamış Destanının Çağdaş Yorumları*. İstanbul: Multilingual.
- Kaplan, Mehmet (2009). *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*. İstanbul: Dergah.
- Ögeyik, Muhlise Coşkun (2008). *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Anı.
- Ülker, Talat (2016). "Şiir ve Gelenek Bağlamında Faruk Nafiz Çamlıbel'in Şiirinde Halk Edebiyatı Unsurları". *Hece Taşları-Aylık Şiir Dergisi-*, 12: 6-8.